

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

P. mgr Aleksandry Anny Bednarczyk, zatytułowanej
PSYCHOSPOŁECZNE UWARUNKOWANIA POŚMIERTNEGO
DAWSTWA NARZĄDÓW, napisanej pod kierunkiem dr hab. Jacka
Śliwaka, prof. KUL; promotor pomocniczy: dr Rafał Bartczuk, Lublin
2023, ss. 213 /mps/.

We współczesnej literaturze psychologicznej zagadnienia dotyczące psychologicznych aspektów transplantacji i dawstwa narządów nie są w dużym stopniu badane i prezentowane na gruncie polskim. Jednocześnie mamy obecnie wiele przypadków, w których lekarze kwalifikują pacjentów do przeszczepu narządów, a statystyki medyczne wskazują, że liczba osób po zabiegu transplantacji stale rośnie. Od strony psychologicznej występuje bardzo dużo czynników decydujących, z jednej strony o podjęciu przed dawcą decyzji o darowaniu swego narządu, a z drugiej – o postawie biorcy do skorzystania z takiego „daru”. Z tego względu, wysoce należy docenić zainteresowanie badawcze i pracę doktorską Pani mgr Aleksandry Anny Bednarczyk, w której podjęła się zbadania psychospołecznych uwarunkowań określających specyfikę pośmiertnego dawstwa narządów. Naukowa eksploracja zależności odnoszących się do w/w uwarunkowań jest ważnym wkładem badawczym poszerzającym naszą wiedzę w omawianym obszarze.

1. Analiza treści oraz struktury rozprawy

Problematyka rozprawy doktorskiej p. mgr Aleksandry Bednarczyk dotyczy zbadania, czy następujące czynniki psychospołeczne: altruizm i jego motywacja, preferowane wartości i przeżywane relacje do Boga (zmiennie niezależne) wiążą się z gotowością oddania narządów do transplantacji (zmienna zależna) oraz, czy osoby z podpisaną kartą dawcy narządów, skłonne do podpisania karty dawcy, nie chcące podpisać karty dawcy oraz niezdecydowane, różnią się w zakresie w/w czynników, a także czy poziom endo-egzocentrycznej motywacji

altruistycznej moderuje relację pomiędzy w/w zmiennymi niezależnymi a gotowością oddania narządów do transplantacji. Temat pracy, tj. *Psychospołeczne uwarunkowania pośmiertnego dawstwa narządów*, został poprawnie sformułowany i trafnie oddaje omawiane treści, jednocześnie uwzględniając cel badań i wybrane zmienne niezależne i zależne. Jedno pytanie nasuwające się w tym punkcie: skoro grupa badawcza składała się wyłącznie z osób w wieku między 18 a 35 r. ż., tj. młodych dorosłych (s. 97) i była konkretną, wybraną grupą w perspektywie rozwojowej, to czy tytuł pracy można było by uszczegółowić pod tym kątem? np. *Psychospołeczne uwarunkowania pośmiertnego dawstwa narządów u młodych dorosłych*.

Celem badawczy pracy został usystematyzowany w ramach trzech celów szczegółowych: (1) sprawdzenie, czy cechy osobowości altruistycznej są predyktorami gotowości dawstwa narządów, (2) określenie moderatorów związków między predyktorami a gotowością oddania narządów do przeszczepu oraz (3) wskazanie predyktorów determinujących gotowość dawstwa narządów służących ratowaniu życia i zdrowia człowieka oraz narządów poprawiających jakość życia człowieka.

Powyższy cel został zrealizowany w dziesięciu rozdziałów, uzupełnionych wstępem, zakończeniem, bibliografią, spisami tabel i rysunków oraz aneksami. Rozdziały zostały podzielone na trzy części: I. Podstawy teoretyczne, II. Metoda badań własnych oraz III. Wyniki badań własnych.

Rozdział pierwszy pracy dotyczy problematyki transplantacji jako metody leczenia i związanych z nią dylematów. Autorka najpierw trafnie scharakteryzowała zagadnienia transplantacji, wskazując na jej uwarunkowania historyczne w Polsce i na świecie, stanowisko Kościoła katolickiego w tej sprawie oraz dylematy związane z transplantacją. Jest to o tyle ważne, gdyż zagadnienia transplantacji są multi-dyscyplinarne, co rzutuje na ich rozumienie w obszarach różnych dziedzin wiedzy. Wynika to w dużej mierze z faktu, że oprócz medycyny, tematyką transplantacji zajmują się bioetycy, teolodzy, psychologowie, socjologowie czy prawnicy.

Treścią rozdziału drugiego było określenie specyfiki oddawania narządów do przeszczepu jako zachowań prospołecznych. Autorka dokonała tutaj rozróżnienia między zachowaniem altruistycznym a prospołecznym, podała definicję zachowania prospołecznego, korelaty sytuacyjne i osobowościowe zachowań prospołecznych i omówiła gotowość oddania narządów do przeszczepu oraz rodzaje motywacji prospołecznej. Pozwoliło to usytuować zjawisko oddawania narządów do przeszczepu w kontekście zachowań prospołecznych.

Ważne jest także, dokonane w rozdziałach trzecim i czwartym, szczegółowe omówienie wartości i religijności z perspektywy psychologicznej, gdyż dawstwo narządów jest w istotnym stopniu powiązane ze sferą posiadanych wartości etycznych i moralnych, a także przekonań i zachowań religijnych. Wybrana koncepcja wartości w ujęciu Schwartza, zastosowana później w badaniach własnych, pozwoliła Autorce określić rolę wartości w perspektywie uniwersalnego, motywacyjnego i zarazem kołowego kontinuum, utworzonego jako struktura wartości reprezentowanych przez człowieka.

W ostatnim, piątym rozdziale części teoretycznej, ukazano przegląd badań nad uwarunkowaniami dawstwa narządów. Autorka zaprezentowała przeprowadzone własne badania pilotażowe, a następnie najważniejsze badania przeprowadzone w tematyce oddawania narządów do przeszczepu w Polsce i na świecie. Dzięki temu uzyskano „bazę wyjściową” do sformułowanych później pytań i hipotez badawczych oraz trafny obraz spodziewanych zależności.

Część druga rozprawy obejmuje problematykę badań własnych i składa się z trzech rozdziałów prezentujących kolejno: problem badawczy, charakterystykę zastosowanych metod oraz strategię badań własnych. Autorka szczegółowo zaprezentowała problem pracy, model zależności między zmiennymi oraz hipotezy badawcze (5 hipotez ogólnych i 4 hipotezy szczegółowe w ich ramach). Kontynuacją był rozdział omawiający zastosowane metody badań własnych. Scharakteryzowano tutaj narzędzia pomiaru zmiennych – w badaniach użyto pięć skal). Rozdział ósmy ukazał strategię podjętych badań oraz charakterystykę grupy badawczej.

W trzeciej części rozprawy w rozdziale dziewiątym opisano wyniki analiz statystycznych uzyskanych danych, z uwzględnieniem analiz korelacyjno-regresyjnych, różnicowych i modeli moderacyjnych. Ostatni, dziesiąty rozdział poświęcony został dyskusji uzyskanych wyników, w ramach której zinterpretowano rezultaty w świetle dotychczasowej literatury przedmiotu.

2. Merytoryczna ocena dysertacji

Przystępując do merytorycznej oceny rozprawy p. mgr Aleksandry Bednarczyk należy podkreślić, że rozprawa jest spójna i logiczna: tytuły poszczególnych rozdziałów oraz podrozdziałów są prawidłowe, układ jest poprawny i należycie ukazuje proces postępowania badawczego. Treści merytoryczne poszczególnych rozdziałów odpowiadają tytułom rozdziałów. Chociaż zaproponowany podział rozprawy jest generalnie poprawny, to wydaje się, że właściwiej byłoby wyróżnić ostatni, dziesiąty rozdział jako czwartą część, gdyż

czteroczęściowy podział jest obecnie najczęściej stosowany w pracach empirycznych z obszaru psychologii.

Merytoryczna ocena pracy jest wysoka. Potwierdzeniem tego są już treści zawarte w pierwszych pięciu rozdziałach prezentujących teoretyczne podłoże przeprowadzonych badań. W rozdziale pierwszym Autorka precyzyjnie i interesująco określiła zagadnienia transplantacji, co pozwoliło zrozumieć szerszy kontekst przeszczepiania narządów, który wiąże się z wieloma problemami etyczno-moralnymi, trudnymi do uniknięcia ze względu na integralność ciała ludzkiego, zjawisko śmierci i godności człowieka. Drobna uwaga: w tytule 1.3. warto było sprecyzować, że chodzi o stanowisko Kościoła katolickiego, gdyż użyty termin „Stanowisko kościoła w sprawie donacji organów” (s. 18) jest nieprecyzyjny, jako że pod względem doktrynalnym istnieją różne Kościoły, podczas gdy w tekście chodzi o Kościół katolicki. W rozdziale drugim cenne i interesujące są wskazania Autorki na temat podobieństwa i różnic w zakresie zachowań prospołecznych vs. zachowań altruistycznych, a także uwarunkowań społecznych, sytuacyjnych oraz osobowościowych. Dobrze zostało omówione także istnienie różnego rodzaju motywacji, gdyż czynniki sprzyjające kształtowaniu się mechanizmów jednych zachowań prospołecznych mogą hamować rozwój innych. Staje się to szczególnie widoczne w gotowości do dawstwa narządów, która to gotowość posiada cechy zachowania prospołecznego/altruistycznego i które zostało potwierdzone jako znaczące w tzw. osobowości altruistycznej (s. 45).

W rozdziałach trzecim i czwartym opisano zagadnienia wartości i religijności, które stanowiły jedne ze zmiennych niezależnych. Autorka trafnie i merytorycznie, w oparciu o reprezentatywną literaturę przedmiotu, wskazała na rozumienie wartości i systemu wartości, skupiając się na koncepcji Schwartza, która – ze względu na swoją uniwersalność i szerokie spojrzenie na sferę wartościowania – doskonale nadaje się jako predyktor gotowości do bycia dawcą organów (ss. 53-58). Ponadto, zaproponowane i zastosowane w badaniach podejście relacyjne do religii (ss. 61-64) także uważam za dobrze wybrane i cenne, ponieważ wyraziło aspekt religijności osób badanych z perspektywy budowania relacji do Boga w ramach czynników osobowościowych i społecznych.

Zakończeniem części teoretycznej jest rozdział piąty, prezentujący przegląd literatury dotyczącej wyników badań nad predyktorami mającymi znaczenie w zjawisku gotowości oddania narządów do przeszczepu. Niezwykle interesujące i ważne są wyniki przeprowadzonych przez Autorkę badań pilotażowych (s. 69-70), które *nota bene* nie za często spotyka się w ramach prac doktorskich, a które pokazały szereg zależności między zmiennymi psychologicznymi (np. aprobata społeczna, samoocena, preferowane grupy

wartości oraz centralność religijności) a gotowością do dawstwa narządów. Należy się za to Autorce duże uznanie i pochwała. Ponadto, wybrane wyniki dotychczasowych badań nad najważniejszymi uwarunkowaniami dotyczącymi dawstwa organów należyście wprowadzają czytelnika w omawiane zależności i uzasadniają podjęty kierunek badań.

Pewnym „zaskoczeniem poznawczym” może być relatywnie duże skupienie się na związkach osobowości z gotowością do oddania narządów, podczas gdy projekt badań własnych nie obejmuje cech osobowości. Może zamiast dokładnie opisywać zależności dotyczące osobowości, warto było omówić badania na temat zależności między zmiennymi pokrewnymi do badanych czynników, np. zachowania pomocne, wrażliwość interpersonalna czy duchowość, a gotowością do dawstwa narządów. Uzasadniło by to bardziej sformułowane w dalszej części pracy hipotezy badawcze.

W drugiej części rozprawy znajdujemy trzy rozdziały omawiające problem badawczy (rozdział szósty), charakterystykę zastosowanych metod (rozdział siódmy) oraz strategię badań własnych oraz osoby badane (rozdział ósmy). Głównym problemem badawczym recenzowanej dysertacji było zbadanie, czy altruizm i jego motywacja, preferowane wartości i przeżywane relacje do Boga są powiązane z gotowością oddania narządów do transplantacji oraz, czy osoby z podpisaną kartą dawcy narządów, skłonne do podpisania karty dawcy, nie chcące podpisać karty dawcy oraz niezdecydowane, różnią się w zakresie altruizmu, motywacji altruistycznej, preferowanych wartości oraz religijności. Ponadto, zbadano, czy poziom endo-egzocentrycznej motywacji altruistycznej moderuje relację pomiędzy w/w zmiennymi niezależnymi a gotowością oddania narządów do transplantacji. Zastosowane podejście badawcze jest wartościowe, gdyż umożliwia analizę występujących powiązań w perspektywie sfer altruizmu, wartości i religijności. Ustalony zakres oraz problem badawczy wyrażony w pytaniach i hipotezach oraz przyjęte cele badań empirycznych niewątpliwie stanowią *novum* badawcze rozprawy i są poprawne pod względem metodologicznym. Modele teoretyczne zależności między zmiennymi uwzględnionymi w badaniu są bardzo przejrzyste i logiczne (ss. 76-77), dobrze wyrażają cele badawcze i wyraźnie określają zależności między zmiennymi. Szczególnie wartościowa jest próba uchwycenia relacji moderacyjnych przy pomocy motywacji altruistycznej jako moderatora.

Rozwijając i uszczegóławiając problem badawczy, Autorka poprawnie sformułowała 4 główne pytania badawcze (s. 75) oraz 5 hipotez ogólnych i 4 hipotezy szczegółowe (do hipotez 2 i 4) (ss. 78-83). Zaproponowane hipotezy są poprawne i logicznie wyrażają problem badawczy i wynikają zarówno z wcześniejszych danych literatury, jak i własnych przypuszczeń Autorki. Jednocześnie są dobrze ugruntowane metodologicznie, nowatorskie i

odkrywcze, co bardzo dobrze świadczy o warsztacie badawczym p. mgr Aleksandry Bednarczyk. Jako przykład tego można podać sformułowanie hipotezy 3 – Autorka, ze względu na niejednoznaczność czy też nawet sprzeczności w dotychczasowych badaniach nad relacjami religijności z gotowością dawstwa narządów, zdecydowała się pozostawić ją w postaci bezkierunkowej, unikając tym samym zarzutu nadinterpretacji, który mógłby się pojawić w przypadku hipotezy kierunkowej (s. 83).

W celu weryfikacji hipotez Autorka przeprowadziła badania za pomocą pięciu standaryzowanych skal: Skali Gotowości do Transplantacji (RBPD), Portretowego Kwestionariusza Wartości (PVQ-40), Kwestionariusza A-N, Kwestionariusza Endo – Egzocentryzmu Moralnego (KEEM), Skali Relacji Religijnych – Przeżywane Relacje do Boga (PRB) oraz arkusza osobowego, który został przygotowany przez Autorkę pracy i był ankietą składającą się z kilkunastu pytań dotyczących statusu społeczno-demograficznego osób badanych. Skale te zostały prawidłowo dobrane pod kątem mierzenia ustalonych w projekcie badawczym zmiennych. Badaniami objęto 406 osób w wieku między 18 a 35 r. ż., dbając o równoliczność płci (212 kobiet i 194 mężczyzn). Dobór grupy jest zasadny pod kątem dawstwa narządów, gdyż z tej grupy wiekowej najczęściej pobierane są narządy do przeszczepów. Zadbano także o reprezentatywność pod kątem zmiennych socjodemograficznych i zdrowotnych.

Część trzecia prezentuje wyniki przeprowadzonych badań własnych. Najpierw Autorka ukazała operacjonalizację gotowości oddania narządów do przeszczepu, następnie przedstawiła statystyki opisowe i socjodemograficzne korelaty gotowości. W kolejnym etapie dokonano analiz regresyjnych, w ramach których predyktory gotowości oddania narządów do przeszczepu były wprowadzane w kolejnych podrozdziałach wraz z ukazaniem ich rozkładów, związków ze zmienną wyjaśnianą, modeli predykcji oraz modeli moderacyjnych. Na koniec przedstawione zostały ogólne modele wyjaśniające gotowość oddania narządów do przeszczepu oraz analiza skalowania wielowymiarowego. Część ta jest merytorycznie bardzo cenna i interesująca, gdyż ukazuje wysoce twórczy wkład Doktorantki w realizację swojego programu badawczego. Co należy mocno podkreślić, wyniki zostały zaprezentowane starannie i szczegółowo, zgodnie z wymogami obliczeń statystycznych. Zauważalne jest to już w początkowych etapach prezentacji statystyk dotyczących rozkładu zmiennych altruizmu oraz endo-egzocentrycznej motywacji altruistycznej oraz ich relacji względem zmiennej wyjaśnianej, tj. gotowości oddania narządów do przeszczepu w wymiarze samoopisowym oraz behawioralnym (ss. 114-121). Równie wnikliwe są opisy uzyskanych zależności

statystycznych, zaprezentowane pod tabelami, gdzie metodycznie i skrupulatnie dokonano omówienia otrzymanych wyników.

Od strony statystycznej szczególnie cenne są analizy moderacyjne, które pokazują, że związki między altruizmem, wartościami i religijnością a gotowością do przeszczepu są w pewnym stopniu uwarunkowane (moderowane) poziomem motywacji altruistycznej. Dzięki temu uzyskano głębszy wgląd w powiązania w/w zmiennych niezależnych z zależną, a także potwierdzono wcześniejsze przypuszczenia, że związki altruizmu, wartości i religijności z gotowością do przeszczepu nie mają charakteru wyłącznie bezpośredniego, lecz są bardziej złożone i zależne od natężenia czynników motywacyjnych o orientacji prospołecznej. Ten tok działania Doktorantki wskazuje na bardzo dobry „warsztat statystyczny” – widać dużą wnikliwość i umiejętności analitycznego oszacowania pośrednich (tj. moderacyjnych) powiązań altruizmu, wartości i religijności z gotowością do oddania narządu. Równocześnie przestrzeganie wymagań wnioskowania statystycznego wskazuje na wysokie kwalifikacje badawcze Autorki.

W ostatnim, dziesiątym rozdziale zaprezentowano dyskusję wyników, w ramach których zinterpretowano uzyskane wyniki w kontekście dotychczasowych danych literatury przedmiotu. Treści dyskusji zostały trafnie podzielone ze względu na postawione wcześniej hipotezy i uzyskane wyniki. Większość sformułowanych hipotez została potwierdzona. Analizując tok dyskusji można zauważyć dojrzały i logiczny sposób myślenia i wyciągania wniosków. Autorka nie ogranicza się tylko do prostego referowania uzyskanych wyników i zestawienia ich z rezultatami wcześniejszych badań, lecz interpretuje zależności w nowatorski sposób. Przykładem może być moderacyjna funkcja motywacji endoegzocentrycznej do zachowań prospołecznych w związku między altruizmem a gotowością oddania narządów do przeszczepu. Omawiając ten wynik Autorka stwierdza: „Można to wytłumaczyć tym, że osoby te skupiają się na tym, by człowiek otrzymał pomoc, natomiast nie jest dla nich ważne, kto tej pomocy mu udzieli. Mogą być to oni sami lub inny człowiek, natomiast dla osób motywowanych w swoim altruistycznym zachowaniu głównie przez swoje wewnętrzne pobudki ważnym jest osobiste udzielenie pomocy” (s. 159). Wskazuje to na dojrzałość poznawczą i kompetencje w zakresie wnioskowania oraz syntezy danych.

Przeprowadzona dyskusja wyników dostarczyła nowych i oryginalnych informacji na temat relacji altruizmu, motywacji altruistycznej, wartości i religijności z gotowością do przeszczepu, dzięki czemu poszerzona została wiedza dotycząca psychospołecznych uwarunkowań postawy dawstwa narządów. Pozwoliło to stwierdzić, że zależności pomiędzy w/w zmiennymi mogą być zarówno bezpośrednie, jak i moderowane przez czynniki

motywacyjne związane z altruizmem. Do zasadniczych, cennych wniosków można zaliczyć, m.in. stwierdzenia, że: w przypadku gotowości oddania narządów peryferycznych poprawiających jakość życia osoby, altruizm i motywacja altruistyczna nie mają większego znaczenia w odróżnieniu do gotowości oddania narządów koniecznie potrzebnych do życia; relacje religijne, a nie sama religijność jest ważnym aspektem gotowości oddania narządów do przeszczepu; oraz wartości społeczne i moralne pełnią ważną rolę wspierającą gotowość oddania narządów do przeszczepu.

Last, but not least: wyniki przeprowadzonych badań, ich dyskusja i końcowe wnioski, obok wartości *stricte* naukowej, stanowią także wysoce pożądane źródło informacji dla działalności praktycznej psychologów i lekarzy zajmujących się zagadnieniami transplantacji organów. Uzyskane dane dotyczące uwarunkowań postaw prospołecznych, wartościujących i religijnych mogą okazać się bardzo pomocne przy budowaniu programów interwencyjnych zachęcających osoby do bycia dawcą, jak i kształtowania bezpośredniego kontaktu personelu szpitali z takimi osobami. Niewątpliwie, wyniki rozprawy doktorskiej p. mgr Aleksandry Bednarczyk powinny zostać udostępnione szerokiej rzeszy psychologów, lekarzy i pielęgniarek.

3. Ocena formalna rozprawy

Oceniając stronę formalną recenzowanej rozprawy doktorskiej należy pozytywnie ocenić jej poziom. Poszczególne rozdziały (jest ich 10, jak wcześniej wspomniałem) zbudowane są z podrozdziałów, co pozwala precyzyjnie zrozumieć tok myślenia. Całość struktury pracy jest niezwykle harmonijna, logicznie uporządkowana i spełniająca wszelkie zasady metodologiczne. Poszczególne rozdziały poprzedzone są krótkimi wprowadzeniami, które doskonale zarysowują tematykę omawianych w nich treści. Na końcu rozdziałów obecne są także ich syntetyczne podsumowania, wyrażające najważniejsze treści rozumowania. Całość pracy uzupełniają Wstęp i Zakończenie, które zostały napisane z dużą precyzją. We Wstępie jasno i klarownie wprowadzono czytelnika w główne punkty rozprawy, natomiast w Zakończeniu podsumowano tok narracji oraz wypunktowano w sposób syntetyczny główne wnioski rozprawy.

Doktorantka spełniła wszystkie najważniejsze zasady wymagane pod kątem pisania i edycji tekstu prac doktorskich. Od strony językowej i stylistycznej, treści pracy są poprawne i klarownie wyrażają przekazywane informacje. Autorka posługuje się komunikatywnym i bezpośrednim wyrażaniem myśli, dzięki czemu bez trudu można zrozumieć nawet

skomplikowane rozumowanie. Pojęcia i definicje są dobrze zaprezentowane i omówione, co umożliwia nawet czytelnikowi nie będącemu psychologiem, rozeznąć się i zrozumieć główne myśli rozprawy. Obecne w pracy tabele, schematy i wykresy zostały poprawnie wykonane przy zachowaniu podstawowych zasad typograficznych i formatowania tekstu. Analizy statystyczne przedstawiane są w tabelach w jednolity, czytelny i przejrzysty sposób. Rysunki wykonane są starannie i dobrze oddają prezentowane zależności.

Pomimo, że generalnie praca jest poprawna pod względem formalnym, to jednak Autorce nie udało się uniknąć potknięć językowych czy edycyjnych (co wydaje się zrozumiałe biorąc pod uwagę obszerność pracy). Jako przykłady można podać: (1) niekonsekwentne stosowanie pisowni terminów: „kościół”, „Kościoła Katolickiego” (s. 18) – poprawna forma jest „Kościół katolicki”, (2) niespójności w stosowaniu skrótów imion, tj. w niektórych miejscach stosowane są skróty imion przed nazwiskami, a w innych nie, np. na s. 46 (M. Glansdorff vs. Meinong) czy (3) niepotrzebne/niekonsekwentne stosowanie numerów stron przy przypisach, które nie są dosłownymi cytatami, np. ss. 33, 52. Można było także nieco bardziej zadbać o stronę graficzną prezentacji wyników, np. wyrównać wyniki w niektórych tabelach, np. tabele 23 czy 34.

Na pozytywną ocenę zasługuje obszerna literatura przedmiotu podana w Bibliografii i wykorzystana w pracy (w sumie 22 strony maszynopisu). Została on właściwie dobrana i uwzględniona pod kątem projektu badawczego i omawianych zmiennych. Świadczy to o wysokim poziomie rozeznania w „gąszczu” informacji naukowych i zdolności ich konstruktywnego wykorzystania dla celów naukowych. Uwaga: czytając treści rozprawy zauważyłem, że niektóre dzieła przytaczane w tekście nie zostały uwzględnione w Bibliografii. Podaję tylko przykładowe pozycje: na s. 36 – Perez i in., 1992; Romerso i in., 2001; na s. 40 – Lefcourt i Pasterz, 1995. Rozumiem, że w tak dużej liczbie przypisów, niektóre z nich mogły zostać przeoczone, jednak podaję powyższe sprostowania w celu korekty przed opublikowaniem pracy, do czego mocno zachęcam biorąc pod uwagę jej dużą wartość merytoryczną.

Podsumowując, recenzowana rozprawa odznacza się poprawnością pod względem formalnym i edycyjnym. Przytoczone elementy korekcyjne absolutnie nie obniżają jej wartości merytorycznej i zostały podane w celu poprawy jej jakości przed ewentualnym drukiem.

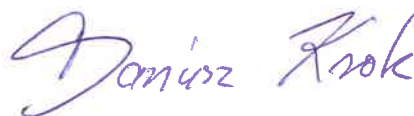
4. Ocena końcowa

Wyraźnie należy stwierdzić, że treści rozprawy Pani mgr Aleksandry Bednarczyk zasługują ze wszech miar na pozytywną ocenę i zauważenie. Autorka podjęła oryginalny i nowatorski temat, mało eksploatowany w literaturze psychologicznej, który obejmuje ważne zagadnienia nie tylko psychologiczne, ale i medyczne czy społeczne. W przestrzeni psychologii jest to temat, który pozwala spojrzeć w bardzo szczególny, ale zarazem niezwykle potrzebny sposób na wartość dawstwa organów i ich psychospołeczne uwarunkowania. Bez wątpienia, treści rozprawy są źródłem rzetelnej i merytorycznie uzasadnionej wiedzy psychologicznej dotyczącej prospołecznych, wartościujących i religijnych aspektów transplantacji.

Pozytywna ocena recenzowanej rozprawy jest świadectwem dobrego warsztatu naukowego p. mgr Aleksandry Bednarczyk i pokazuje jej wysokie kwalifikacje dla dalszej pracy badawczej i naukowej w zakresie psychologii. Ze względu na wcześniej sformułowane duże wartości rozprawy zachęcam gorąco – po dokonaniu drobnych korekt – do jej publikacji, albo w postaci artykułów, albo w formie pracy zwartej. Będzie ona stanowić bowiem cenny materiał teoretyczny, jak i praktyczny nie tylko dla pracy psychologów, ale i personelu medycznego zajmującego się transplantologią.

W ocenie końcowej dysertacji doktorskiej p. mgr Aleksandry Bednarczyk, uwzględniając wcześniej sformułowane oceny cząstkowe dotyczące aspektu merytorycznego, metodologicznego i formalnego rozprawy stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim zgodnie z przepisami ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. oraz ustawy Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 r.

Wnioskuje do Rady Instytutu Dyscypliny Psychologia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie p. mgr Aleksandry Bednarczyk do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dr hab. Dariusz Krok, prof. UO